

ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Γεωγραφικά / Γεωφυσικά Χαρακτηριστικά

Η Διοικητική Περιφέρεια Πελοποννήσου, περιλαμβάνει πέντε (5) Περιφερειακές Ενότητες (Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας) και έχει έδρα την Τρίπολη. Μετά την εφαρμογή του Προγράμματος «Καλλικράτης» (Ν. 3852/2010), οι 107 ΟΤΑ Α' βαθμού (Δήμοι και Κοινότητες) της Περιφέρειας συγκροτήθηκαν σε 26 νέους Δήμους. Η Περιφέρεια βρίσκεται στο νοτιότερο χερσαίο άκρο της Ευρώπης και καλύπτει το 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας. Καταλαμβάνει ένα μέρος του βόρειου τμήματος, ολόκληρο το νοτιοανατολικό και ένα μέρος του δυτικού τμήματος της γεωγραφικής ενότητας της Πελοποννήσου. Η δυτική πλευρά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, (Αχαΐα και Ηλεία). Βορειοανατολικά συνορεύει με την Περιφέρεια Αττικής, ενώ Ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από το έντονο ανάγλυφο του εδάφους, το οποίο διαφοροποιείται τόσο μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων, όσο και εσωτερικά σε κάθε μία από αυτές. Κυριαρχούν οι ορεινοί όγκοι καλύπτοντας το 50,1% της συνολικής της έκτασης, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν και φυσικό σύνορο μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων. Το 19,9% της έκτασής της είναι πεδινό και το 30% ημιορεινό και εκτείνεται κυρίως στις περιοχές εγγύς των θαλάσσιων κόλπων, όπου σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες. Παρά το μικρό ποσοστό των πεδινών εκτάσεων, η Περιφέρεια διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός κάμπος και ο κάμπος της Κορινθίας. Επίσης, η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει μεγάλο μήκος ακτογραμμής σε σχέση με άλλες Περιφέρειες της χώρας, με μεγάλο αριθμό φυσικών λιμένων και παραλιών κολύμβησης, εν δυνάμει σημαντικοί αναπτυξιακοί πόροι για θαλάσσιες μεταφορές και παραθεριστικό τουρισμό.

Το κυριότερο γεωγραφικό αναπτυξιακό χαρακτηριστικό της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι η άμεση γεινίασή της με το Μητροπολιτικό κέντρο της Χώρας, την Αθήνα, σε συνδυασμό με τις μικρές αποστάσεις των αστικών και ημιαστικών κέντρων όλων των Περιφερειακών Ενοτήτων με την πρωτεύουσα της Περιφέρειας, την Τρίπολη.

Πληθυσμός / Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της ΕΛΣΤΑΤ¹, το 2011 ο πραγματικός πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται σε 581.989 άτομα, το 5,35% του αντίστοιχου συνολικού πληθυσμού της Χώρας. Κατά την περίοδο 2001-2011 σημείωσε μείωση κατά 8,4%, πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με τον πληθυσμό της Χώρας για το ίδιο διάστημα, ο οποίος παραμένει σχεδόν στα ίδια επίπεδα του 2001, με μία ελάχιστη μείωση (-0,2%). Τα στοιχεία αυτά αντανακλούν τη δημογραφική αποδυνάμωση της Περιφέρειας, στο πλαίσιο μίας πληθυσμιακής σταθερότητας της Χώρας και πληθυσμιακής αύξησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27, η οποία σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, παρουσιάζει αύξηση του πληθυσμού κατά 4%.

Πληθυσμιακή μείωση εμφανίζουν όλες οι Περιφερειακές Ενότητες (πρώην Νομοί) της Πελοποννήσου, με εντονότερη η Αρκαδία και η Λακωνία και μικρότερη η Αργολίδα και η Κορινθία, ενώ η Μεσσηνία παρουσιάζει πληθυσμιακή μείωση της τάξης του μέσου όρου της Περιφέρειας.

Στο σύνολό της η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει την 4^η χαμηλότερη πληθυσμιακή πυκνότητα μεταξύ των Περιφερειών της Χώρας. Οι πλέον αραιοκατοικημένες Περιφερειακές Ενότητες είναι η Αρκαδία και η Λακωνία, με σημαντική πληθυσμιακή μείωση τη δεκαετία 2001-2011, επιδεινούμενο έτσι το πρόβλημα της απερήμωσης, κυρίως των ορεινών περιοχών και της υπαίθρου γενικότερα, ενώ δεν ενδυναμώνονται τα αστικά κέντρα των δύο Περιφερειακών Ενοτήτων (Τρίπολη και Σπάρτη). Οι υπόλοιπες τρεις Περιφερειακές Ενότητες (Κορινθία, Μεσσηνία και Αργολίδα, με υψηλότερη πυκνότητα η Κορινθία) παρουσιάζουν υπερδιπλάσιους δείκτες πληθυσμιακής πυκνότητας, αμβλυνόμενο έτσι το πρόβλημα της απερήμωσης της υπαίθρου, παρά τη πληθυσμιακή μείωση και στις τρεις, ενώ σ' αυτές παρατηρείται η ύπαρξη δυναμικών αστικών κέντρων.

Όσον αφορά στους δυο βασικούς δημογραφικούς δείκτες, ο δείκτης γήρανσης για την Περιφέρεια Πελοποννήσου παρουσιάζει έντονη αυξητική τάση, ενώ διαμορφώνεται σταθερά σημαντικά μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο δείκτη στο σύνολο της Χώρας. Η τιμή του δείκτη δείχνει ότι σε κάθε άτομο ηλικίας κάτω των 15 ετών αντιστοιχούν 1,8 άτομα άνω των 65 ετών, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και 1,36 στο σύνολο της Χώρας. Οι τιμές του δείκτη γήρανσης δείχνουν την προοπτική δημογραφικής συρρίκνωσης, τόσο για το σύνολο της Χώρας, όσο και, περισσότερο έντονα, για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, σε μεσοπρόθεσμο διάστημα. Ο δείκτης εξάρτησης είναι σταθερά και σημαντικά υψηλότερος για την Περιφέρεια Πελοποννήσου σε σύγκριση με το σύνολο της Χώρας. Η διαφορά τείνει να μειωθεί μετά το 2009, αλλά παραμένει αισθητή. Αυτό σημαίνει ότι για κάθε άτομο που είναι σε εργάσιμη ηλικία αντιστοιχούν

¹ Πηγή στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ.

περισσότερα άτομα που δεν ανήκουν στον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, παρά στο σύνολο της χώρας. Δηλαδή, κάθε άτομο ηλικίας 15-65 ετών, συμβάλλει άμεσα ή έμμεσα, ως εργαζόμενο ή με τη φροντίδα στα πλαίσια της οικογένειας, στην επιβίωση 0,6 πρόσθετων ατόμων μη εργάσιμης ηλικίας, κατά μέσο όρο, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έναντι 0,52 ατόμων στο σύνολο της Χώρας. Αν και δεν υπάρχει σαφής διαχρονική τάση για όλη την περίοδο, ο δείκτης εξάρτησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, έχει αυξητική πορεία από την αρχή του 2009, ως το πρώτο τρίμηνο του 2013.

Εκπαιδευτικό / μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου, σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία της Eurostat, δείχνει τη μικρότερη επίδοση, μεταξύ των Περιφερειών της χώρας, ως προς το ποσοστό μαθητών και σπουδαστών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης προς το συνολικό πληθυσμό" (14,2%, έναντι 19,2% της Χώρας).

Το μέσο ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών της Περιφέρειας που έχει ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή κατώτερη βαθμίδα και δεν συμμετέχει στην μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση ή κατάρτιση, κατά τα έτη 2008-2010, ανήλθε στο 21%, έναντι 14,5% της ΕΕ27, ή και 13,7% της Χώρας το έτος 2010, ενώ ο στόχος για το 2020 ανέρχεται στο 9,7%.

Τέλος, το μέσο ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών της Περιφέρειας που είχε αποφοιτήσει από την τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά τα έτη 2007-2010, ανήλθε στο 17,2%, έναντι 31,8% της ΕΕ27 και 28,4% της Χώρας το 2010, ενώ ο στόχος για το 2020 ανέρχεται στο 32,0%.

Αγορά εργασίας

Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας και στη δομή της απασχόλησης αποτυπώνονται στους τρεις βασικούς δείκτες, ήτοι τον δείκτη συμμετοχής, τον δείκτη απασχόλησης και το ποσοστό της ανεργίας.

Ο δείκτης συμμετοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, το δεύτερο τρίμηνο του 2013, εμφανίζεται σταθεροποιημένος σε σχέση με την τιμή που ελάμβανε το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008. Σε σχέση με τον εθνικό δείκτη συμμετοχής, ο δείκτης συμμετοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου διατηρεί θετική διαφορά, η οποία, όμως, μειώθηκε κατά μία ποσοστιαία μονάδα.

Ο δείκτης συμμετοχής των ανδρών, τόσο στο σύνολο της χώρας, όσο και στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, παρουσιάζουν μείωση, η οποία είναι μεγαλύτερη κατά τι για την Περιφέρεια (2,2 ποσοστιαίες μονάδες έναντι 1,6 μονάδες). Αντιθέτως, οι δείκτες συμμετοχής των γυναικών αυξάνονται, με μεγαλύτερη αύξηση για την Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Κατά την περίοδο της ύφεσης ο δείκτης συμμετοχής ενσωματώνει δύο αντιθετικές επιδράσεις. Ένα τμήμα του εργατικού δυναμικού απογοητεύεται, έχοντας εξαντλήσει τις δυνατότητες να βρει εργασία, και απομακρύνεται από το εργατικό δυναμικό (παύει να αναζητά εργασία). Είναι η επίδραση του απογοητευμένου άνεργου, που οδηγεί σε μείωση του δείκτη. Από την άλλη πλευρά, η μείωση του οικογενειακού εισοδήματος, εξ αιτίας της μείωσης του εισοδήματος από εργασία ή από επιχειρηματική δραστηριότητα, οδηγεί μέλη της οικογένειας που δεν συμμετείχαν στο εργατικό δυναμικό, να ενταχθούν σ' αυτό προσπαθώντας να αναπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα. Η επίδραση αυτή ονομάζεται η επίδραση του πρόσθετου εργαζόμενου και οδηγεί σε αύξηση του δείκτη συμμετοχής.

Μια πρόσθετη αρνητική επίπτωση στον δείκτη συμμετοχής οφείλεται στην προτίμηση των νέων σε ηλικία να παραμείνουν, ή και να επιστρέψουν, στο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς οι δυνατότητες απασχόλησης είναι λίγες ή/και οι μισθοί πολύ χαμηλοί.

Η διεθνής εμπειρική έρευνα δείχνει ότι στην κατηγορία των «απογοητευμένων ανέργων» ανήκουν κυρίως άνδρες άνω των 45 ετών, ενώ στην κατηγορία των «πρόσθετων εργαζομένων» κυρίως νέα σε ηλικία άτομα και γυναίκες άνω των 30 ετών (έγγαμες).

Όσον αφορά στην απασχόληση, ο συνολικός δείκτης απασχόλησης για τα άτομα εργάσιμης ηλικίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου χάνει έντεκα ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 2008β και 2013β (από 65,3 σε 54,4%). Αυτή η μεγάλη μεταβολή σημαίνει ότι ένα άτομο της Περιφέρειας άνω των 15 ετών, έχει 11% λιγότερες πιθανότητες να εργάζεται το 2013 έναντι του 2008.

Η μείωση του δείκτη απασχόλησης είναι πολύ εντονότερη για τους άνδρες (μείωση δεκατεσσάρων ποσοστιαίων μονάδων) παρά για τις γυναίκες, ο δείκτης των οποίων υποχωρεί κατά κάτι λιγότερο από οκτώ ποσοστιαίες μονάδες.

Παρά ταύτα, ο εθνικός δείκτης απασχόλησης υποχωρεί ακόμη περισσότερο. Κατά συνέπεια, η δομή της απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου παρουσιάζει σχετικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στην κρίση από το σύνολο της Χώρας, χωρίς αυτό να οδηγεί σε αισιόδοξα συμπεράσματα, λόγω της διάρθρωσης της παραγωγικής δομής της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Όσον αφορά στη σύνθεση της απασχόλησης ανά ηλικιακή ομάδα και ανά φύλο, διαπιστώνεται ότι ο δείκτης υποχωρεί έντονα στις νεαρές ηλικίες, αλλά και στις ηλικίες άνω των 65 ετών. Όμως, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες ο δείκτης μειώνεται σημαντικά, δείχνοντας τη σημαντική συρρίκνωση των πιθανοτήτων εργασίας για τον πληθυσμό της Περιφέρειας.

Ο δείκτης απασχόλησης μειώνεται σημαντικά σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και για τα δύο φύλα, με διαφοροποίηση της έντασης της μείωσης ανά ηλικιακή ομάδα, μεταξύ των δύο φύλων. Συγκεκριμένα:

- Στους άνδρες η μείωση του ποσοστού απασχόλησης είναι εντονότερη από εκείνη των γυναικών στις ηλικιακές ομάδες 20-24, 30-34, 45-49, 50-54 και 60-64.
- Αντίθετα, στις γυναίκες, η μείωση του ποσοστού απασχόλησης, σε σχέση με τη βάση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών, είναι εντονότερη από εκείνη των ανδρών στις ηλικιακές ομάδες 15-19, 40-44, 55-59 και 65-69.

Οι παραπάνω εξελίξεις των ποσοστών απασχόλησης, ανά ηλικιακή ομάδα και ανά φύλο, έχει ως αποτέλεσμα, η Μέση ηλικία των εργαζομένων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου να έχει αυξηθεί σημαντικά, κατά ένα χρόνο σχεδόν. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα της μεγάλης μείωσης της απασχόλησης στις νεαρές ηλικίες. Εν μέρει η αύξηση της μέσης ηλικίας των εργαζομένων αντισταθμίστηκε από την μεγάλη ροή εξόδου των ηλικιών άνω των 65 ετών από τη δομή της απασχόλησης, αλλά αυτή η απομάκρυνση των ηλικιωμένων δεν οδήγησε σε ένα νεανικότερο δυναμικό απασχολούμενων.

Η μεγάλη υποχώρηση της απασχόλησης στην Περιφέρεια της Πελοποννήσου συνοδεύεται από την αύξηση της ανεργίας και του ποσοστού ανεργίας. Το συνολικό ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια για τα άτομα του εργατικού δυναμικού αυξάνεται από 7,4% το δεύτερο εξάμηνο του 2008 στο 22,5% το 2013β, δηλαδή τριπλασιάζεται. Το ποσοστό ανεργίας των ανδρών υπερτετραπλασιάζεται (από 4,5% σε 19,2%).

Το ποσοστό ανεργίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου το δεύτερο τρίμηνο του 2008 δεν διέφερε από το εθνικό ποσοστό ανεργίας. Το ίδιο ισχύει και για τα δύο φύλα. Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αυξήθηκε λιγότερο από την Χώρα στο σύνολό της, αποτέλεσμα της λιγότερο χειρότερης επίδοσης της Περιφέρειας σε όρους απασχόλησης.

Πέραν όμως των παραπάνω συνολικών στοιχείων του ποσοστού ανεργίας, η εξέταση του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνεται το ποσοστό της ανεργίας μεταξύ των ηλικιακών ομάδων του πληθυσμού αποκαλύπτει μια ενδιαφέρουσα μεταστροφή. Συγκεκριμένα, ενώ το ποσοστό ανεργίας μειώνεται, καθώς αυξάνεται η ηλικία με μονοτονικό τρόπο, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου η μονοτονικότητα αυτή διακόπτεται στη διάρκεια της κρίσης.

Από την ανάλυση των στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ, όσον αφορά στην ανεργία, διαπιστώνονται τα εξής:

- α) Το 2008β το ποσοστό ανεργίας για άτομα ηλικίας άνω των 45 ετών ήταν μικρότερα του 3%. Το 2013β και αυτές οι ηλικιακές ομάδες αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας, καθώς μόνο οι ηλικιακές ομάδες άνω των 60 ετών εμφανίζουν μονοψήφια ποσοστά ανεργίας.

- β) Τα ποσοστά ανεργίας των ανδρών στις ηλικιακές ομάδες 20-24, 25-29, 30-34, 45-49 και 50-54 έχει αυξηθεί ραγδαία, πληττόμενο το ανδρικό εργατικό δυναμικό, της Περιφέρειας Πελοποννήσου ιδιαίτερα εντόνως από ανεργία.
- γ) Η αγορά εργασίας φαίνεται να έχει κλείσει για τις νέες γυναίκες ως 25 ετών. Στην ηλικιακή ομάδα 20-25 ετών το ποσοστό ανεργίας φθάνει το 70%, έναντι 62,6% για το σύνολο της χώρας.
- δ) Με την εξαίρεση των γυναικών ηλικίας 20-25 ετών και των ανδρών και γυναικών ηλικίας 30-35 ετών, τα ποσοστά ανεργίας κατά φύλο και ηλικία στην Περιφέρεια Πελοποννήσου διαμορφώνονται σε χαμηλότερα επίπεδα των αντίστοιχων της Χώρας συνολικά.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι, οι εξελίξεις της ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα σε άνδρες και γυναίκες επηρέασε σημαντικά την μέση ηλικία των ανέργων, συγκεκριμένα αυξήθηκε κατά 2,5 έτη για το σύνολο των ανέργων και κατά 3,3 έτη για τους άνδρες. Στις γυναίκες η μέση ηλικία αυξήθηκε κατά 2 έτη.

Όσον αφορά στο σύνολο των δεικτών της Αγοράς Εργασίας, εξάγονται τα εξής συνοπτικά / ουσιαστικά συμπεράσματα:

- Το ποσοστό συμμετοχής των νέων ηλικίας 15 - 24 ετών μειώνεται δραματικά τα δύο τελευταία χρόνια πλησιάζοντας στα επίπεδα με τα αντίστοιχα του συνόλου της Χώρας, ενώ μέχρι εκείνο το έτος ο συγκεκριμένος δείκτης στην Πελοπόννησο ήταν σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα της Χώρας. Οι εξελίξεις αυτές υποδεικνύουν ότι νέοι, είτε εξέρχονται από την αγορά εργασίας κατόπιν μακροχρόνιας ανεργίας, είτε δεν εντάσσονται καν στην αγορά εργασίας.
- Περίπου την ίδια συμπεριφορά, αλλά με μικρότερη ένταση δείχνει το σύνολο του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, όταν με την αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας το εργατικό δυναμικό εξέρχεται από την αγορά εργασίας.
- Το ποσοστό απασχόλησης μειώνεται σημαντικά από το 2010, ιδιαίτερα τα έτη 2011 - 2013, ενώ δραματική είναι η μείωση της απασχόλησης των νέων ηλικίας 15 - 24 ετών, με εντονότερους ρυθμούς από το αντίστοιχο της Χώρας, παρά του γεγονότος ότι ο μεγάλος πρωτογενής τομέας της Περιφέρειας υποκρύπτει μεγάλα ποσοστά υποαπασχόλησης, αν οι νέοι απασχολούνται σε αυτόν.
- Μειώνεται η πλήρης απασχόληση και αυξάνεται η μερική απασχόληση.
- Ραγδαία είναι η αύξηση της ανεργίας και ιδιαίτερα των νέων ηλικίας 15 - 24 ετών, παρά του ότι μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας.
- Ραγδαία επίσης είναι η αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας, φθάνοντας σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, από τα υψηλότερα των Περιφερειών της Χώρας.
- Η κινητικότητα των εργαζομένων και του συνολικού εργατικού δυναμικού είναι χαμηλή τόσο μεταξύ των κλάδων της οικονομίας, όσο και μεταξύ των επί μέρους χωρικών και διοικητικών επιπέδων της Περιφέρειας.

Φτώχεια / κοινωνική ένταξη

Όπως αναλυτικά περιγράφεται στα αμέσως επόμενα, η Περιφέρεια Πελοποννήσου και πριν την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης και ύφεσης, παρουσιάζει μικρότερους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης από τους αντίστοιχους της Χώρας, ενώ η πτώση του ΑΕΠ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αρχίζει από το 2008, με ρυθμούς κατά τι μεγαλύτερους από εκείνους της Χώρας, στην οποία η πτώση αρχίζει από το 2009. Τη ίδια εξέλιξη έχει και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το οποίο από το 2008 κυμαίνεται στο 80% του αντίστοιχου της Χώρας.

Θα πρέπει δε, να επαναληφθεί ότι, το ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου διαμορφώνεται κατά έναν πολύ σημαντικό βαθμό από δύο μεγάλες μονάδες του δευτερογενή τομέα, υπερτοπικής εμβέλειας, (στην Κορινθία και στην Αρκαδία), χωρίς να διαχέουν αντίστοιχα το παραγόμενο προϊόν στην Περιφέρεια και ως εκ τούτου στην πραγματικότητα τόσο το σύνολο του ΑΕΠ, όσο και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε όρους οικονομικής μεγέθυνσης της Περιφέρειας είναι κατά πολύ μικρότερο από εκείνο που εμφανίζουν τα επίσημα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών. Αυτό εξ' άλλου φαίνεται και από το γεγονός ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι η ενδέκατη κατά σειρά Περιφέρεια της Χώρας ως προς το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα ανά κάτοικο πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις με σύνταξη και επιδόματα (*«Ολοκληρωμένη προσέγγιση στη Χωρική Ανάπτυξη»*, ΕΥΣΣΑΑΠ/BCS, παράρτημα 3.4, 2013). Επίσης, από την ίδια μελέτη φαίνεται ότι το 27,93% του πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου, είναι κάτω από το όριο της φτώχειας (με βάση δειγματοληπτική έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ), όταν ως όριο της φτώχειας ορίζεται το εισόδημα μικρότερο του 60% του εθνικού διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος. Είναι δε, η δεύτερη κατά σειρά Περιφέρεια με τόσο μεγάλο ποσοστό πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας.

Τα χαμηλότερα εισοδήματα εμφανίζονται σε πυκνοκατοικημένες και ενδιάμεσης πυκνότητας περιοχές, ενώ τα υψηλότερα (κατά μέσο όρο) εμφανίζονται στις αραιοκατοικημένες περιοχές, στοιχεία τα οποία προσδιορίζουν και τις χωρικές ανισότητες / διαφοροποιήσεις, όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Παράλληλα, ενώ το μέσο ανά κάτοικο φορολογούμενο εισόδημα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αυξάνεται μεταξύ 2009 και 2012 κατά 1,15%, αυτό αντιστοιχεί στο 82,88% του αντίστοιχου μέσου φορολογούμενου εισοδήματος της Χώρας, έναντι 86,71% το έτος 2009. Είναι δε το μέσο φορολογούμενο εισόδημα του έτους 2012, μόλις το 1,21 του εισοδήματος που προσδιορίζει το όριο της φτώχειας στη Χώρα. (11.986 €).

Σε γενικές γραμμές και σύμφωνα με παρουσίαση στο δέκατο τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο της ERSA με τίτλο «οικονομική κρίση και πολιτικές ανάπτυξης και συνοχής» τον Ιούνιο 2012, η Περιφέρεια Πελοποννήσου δέχεται αρνητικές επιπτώσεις από την κρίση , ωστόσο διατηρεί ένα σχετικό επίπεδο ευημερίας και

εμφανίζεται περισσότερο ανθεκτική στην κρίση, συγκριτικά με άλλες Περιφέρειες της Χώρας. («Σχεδιασμός ενεργειών καταπολέμησης της φτώχειας και εμβάθυνση της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου για την περίοδο 2014-2020, φάση Α ΕΤΑΜ ΑΕ, Φεβρουάριος 2014).

Εκτός από το χαρακτηριστικό της χωρικής διάστασης της φτώχειας, δηλαδή εκεί που υπάρχει συγκέντρωση χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου ατόμων, η φτώχεια συνδέεται και με άλλες παραμέτρους όπως η οικογενειακή κατάσταση των νοικοκυριών, καθώς και τα φυσικά, εργασιακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων. Όσον αφορά στην παράμετρο της οικογενειακής κατάστασης των νοικοκυριών της Περιφέρειας Πελοποννήσου, σ' ένα βαθμό προσδιορίζεται από το γεγονός ότι το 37% των ενηλίκων είναι άγαμοι, το 8% χήροι και το 3% διαζευγμένοι. Στις δύο τελευταίες κατηγορίες είναι βέβαιο ότι υπάρχουν μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης αριθμός ανάλογων οικογενειών ενδέχεται να περιλαμβάνονται στην κατηγορία των αγάμων, που εκεί συναντώνται και ανύπαντρες μητέρες. Είναι δε εξακριβωμένο, σε επίπεδο κρατών – μελών της ΕΕ, ότι τα μονογονεϊκά νοικοκυριά είναι με τα χαμηλότερα εισοδήματα. Το ποσοστό των νοικοκυριών με έναν γονέα και εξαρτώμενα παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας, σε επίπεδο ΕΕ, φθάνει το 50%. Στην Ελλάδα το ποσοστό φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών φθάνει σχεδόν στο 75%.

Όσον αφορά στην εργασιακή κατάσταση, έχει ήδη αναφερθεί η ραγδαία αύξηση του ποσοστού ανεργίας στην Περιφέρεια. Αντίστοιχα δυσμενή στοιχεία παρουσιάζει η εγγεγραμμένη ανεργία, από τα αντίστοιχα μητρώα του ΟΑΕΔ. Τον Νοέμβριο του 2013 οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ήταν 36.698 άτομα, με ιδιαίτερα αλματώδη αύξηση από τον αντίστοιχο μήνα του έτους 2012 (αύξηση 20,19%). Παράλληλα, μόνο το 14% των εγγεγραμμένων ανέργων ελάμβανε επίδομα ανεργίας. Αν και δεν υπάρχουν πρόσφατα στοιχεία για τη φτώχεια των ανέργων, από παλαιότερη μελέτη του ΕΚΚΕ το 2007, υπολογίζεται ότι ο κίνδυνος φτώχειας των ανέργων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου φθάνει περίπου στο 40%, όταν το αντίστοιχο ποσοστό για τους εργαζόμενους ήταν 25%.

Είναι γεγονός ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα στην περίπτωση της ανεργίας, είναι η διάρκεια και αποτελεί έντονο κοινωνικό πρόβλημα η μακροχρόνια ανεργία (πάνω από 12 μήνες), η οποία οδηγεί σε έξοδο από την αγορά εργασίας.

Για την Περιφέρεια Πελοποννήσου ο δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας είναι πολύ υψηλός (68,6%) και κατατάσσει την Πελοπόννησο στις δέκα Περιφέρειες της ΕΕ με την υψηλότερη μακροχρόνια ανεργία. Η μακροχρόνια ανεργία πλήττει κυρίως τις γυναίκες (64,43% των μακροχρόνια ανέργων) και τις ηλικίες 30 – 54 ετών, δηλαδή τις παραγωγικές ηλικίες και των δύο φύλων (το 65% των μακροχρόνια ανέργων). Σύμφωνα δε με στοιχεία του ΟΑΕΔ για την εγγεγραμμένη ανεργία τον

Νοέμβριο 2013, οι μακροχρόνια άνεργοι ήταν 41,79% του συνόλου των εγγεγραμμένων ανέργων, έναντι 37,09% τον Νοέμβριο του 2012.

Άλλες πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες είναι ευάλωτες στη φτώχεια, είναι αυτές οι οποίες αντιμετωπίζουν ζητήματα κοινωνικής ένταξης, με κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Τέτοιες πληθυσμιακές ομάδες είναι οι εξής :

α) Μετανάστες : Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, από την απογραφή του 2011, στην Πελοπόννησο καταγράφονται 61.900 αλλοδαποί κάτοικοι, οι οποίοι αποτελούν το 12% του αλλοδαπού πληθυσμού της Χώρας και το 10,71% του μόνιμου πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αλλοδαπών παρατηρούνται στις Περιφερειακές Ενότητες Μεσσηνίας (31,59%) και Κορινθίας (24,21%), ενώ οι λιγότεροι μετανάστες καταγράφονται στην Αρκαδία (10,43%).

Το 36% των μεταναστών στην Πελοπόννησο προέρχονται από Χώρες της ΕΕ και το 53% από την υπόλοιπη Ευρώπη. Επίσης το 7% έχουν Ασιατική υπηκοότητα και το 2% Αφρικανική υπηκοότητα. Από το σύνολο των μεταναστών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το 50% είναι Αλβανικής υπηκοότητας και σχεδόν οι υπόλοιποι είναι Βουλγαρικής και Ρουμανικής υπηκοότητας και σε μικρές αναλογίες οι Πακιστανοί και Μολδαβοί.

Σ' αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα της Περιφέρειας Πελοποννήσου τον Νοέμβριο 2013 καταγράφεται ανεργία 7%, με το 3% από Χώρες της ΕΕ και το 4% από τρίτες Χώρες. Από σχετική πιλοτική μελέτη της Eurostat για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των μεταναστών στην ΕΕ, μεταξύ άλλων δυσμενών κοινωνικών και εργασιακών στοιχείων για τους μετανάστες, διαπιστώνονται τεράστιες εισοδηματικές διαφορές μεταξύ του μεταναστευτικού και συνολικού πληθυσμού της ΕΕ, εκ των οποίων οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην Ελλάδα, στην Ιταλία και στην Αυστρία.

β) Ρομά : Από σχετική έρευνα που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Περιφέρειας Πελοποννήσου, προκύπτει ότι στην Πελοπόννησο κατοικούν 3.174 Ρομά (1.540 άνδρες και 1.634 γυναίκες).

Το 63,20% συγκεντρώνεται σε δύο Περιφερειακές Ενότητες (Μεσσηνίας και Αρκαδίας), ενώ ο μέσος όρος διαμονής είναι περίπου 22 χρόνια.

Τα παιδιά Ρομά σχολικής ηλικίας είναι περίπου 1.100 και δεν ολοκληρώνουν τη στοιχειώδη τυπική εκπαίδευση εγκαταλείποντας το σχολείο στην Τετάρτη/Πέμπτη τάξη Δημοτικού.

Περίπου το 45% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας δηλώνει ότι απασχολείται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το φαινόμενο της παιδικής εργασίας, ενώ το 98,4% δηλώνει ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες για εργασία. Σε γενικές γραμμές το εισόδημα των Ρομά είναι χαμηλό, με αποτέλεσμα η συντριπτική πλειονότητα των νοικοκυριών να έχει εισόδημα πολύ κάτω από το όριο της φτώχειας. Η εικόνα που

προκύπτει για τους Ρομά της Περιφέρειας Πελοποννήσου, η οποία δεν διαφέρει σημαντικά από το σύνολο της Χώρας, είναι η αποκοπή από την τυπική αγορά εργασίας και ο εγκλωβισμός της πλειονότητας των Ρομά στην άτυπη «παραγορά», χωρίς οικονομικά βιώσιμες προοπτικές. Πολλά νοικοκυριά Ρομά στηρίζονται στην εποχική απασχόληση ενός μέλους και στα επιδόματα πρόνοιας που δικαιούνται ως πολύτεκνοι και άποροι.

γ) Άτομα με αναπηρία : Σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της ΕΕ, το έτος 1993, ΑμεΑ είναι τα «άτομα με σοβαρές ανεπάρκειες – ανικανότητες ή μειονεξίες που οφείλονται σε σωματικές βλάβες, συμπεριλαμβανομένων και των αισθητηριακών βλαβών και σε νοητικές ή ψυχολογικές δυσλειτουργίες, οι οποίες περιορίζουν ή καθιστούν αδύνατη την εκτέλεση δραστηριότητας ή λειτουργίας που θεωρείται φυσιολογική για έναν άνθρωπο». Ανάλογα με την κατηγορία και τη σοβαρότητα της αναπηρίας, τα ΑμεΑ αντιμετωπίζουν διαφορετικούς φραγμούς και εμπόδια στην καθημερινή τους ζωή.

Ο ποσοτικός προσδιορισμός του πληθυσμού των ΑμεΑ στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζει δυσκολίες. Στην Ελλάδα, το 2010 το ποσοστό των ΑμεΑ ηλικίας άνω των 16 ετών ήταν 18,7% του συνολικού πληθυσμού της ίδιας ηλικιακής ομάδας.

Οι περισσότερες μελέτες που έχουν εκπονηθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, καταδεικνύουν ότι τα υψηλότερα ποσοστά κοινωνικού αποκλεισμού παρατηρούνται σε άτομα με χρόνια προβλήματα υγείας και αναπηρίας.

Σε σχετική έρευνα της Εθνικής Συνομοσπονδίας ΑμεΑ το 2013 με συμμετοχή 302 ατόμων άνω των 18 ετών από την Περιφέρεια Πελοποννήσου, διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑμεΑ εμφανίζει κινητικά προβλήματα και ακολουθούν τα άτομα με ψυχική αναπηρία, τα άτομα με νοητικά προβλήματα και τα άτομα με αισθητηριακή αναπηρία.

Τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα νοικοκυριά με ΑμεΑ είναι κατά σειρά σημαντικότητας, οικονομικά ζητήματα, οι σχέσεις με δημόσιες υπηρεσίες, η ανάγκη εξωτερικής βοήθειας για τη φροντίδα των ΑμεΑ, ψυχολογικά και συναισθηματικά ζητήματα, διακρίσεις και κοινωνικός αποκλεισμός.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεωρούν ότι τα ΑμεΑ γίνονται συχνά αποδέκτες κοινωνικών διακρίσεων και ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας. Το σύνολο σχεδόν, των συμμετεχόντων της έρευνας δήλωσε ότι νοικοκυριά με ΑμεΑ έχουν κόστος διαβίωσης πολύ υψηλότερο από εκείνο των οικογενειών χωρίς ΑμεΑ. Η δε οικονομική κρίση, για το 96,5% των ερωτηθέντων, έχει προκαλέσει ανυπέρβλητες δυσκολίες στα νοικοκυριά.

δ) Ηλικιωμένοι : Ηλικιωμένοι θεωρούνται οι πάνω των 65 ετών. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής το 2011, ο μόνιμος πληθυσμός ηλικίας άνω των 65 ετών αποτελεί το 23% του συνολικού

πληθυσμού, ήτοι 132.788 άτομα, στοιχείο που καταδεικνύει το έντονο πρόβλημα γήρανσης του πληθυσμού της Περιφέρειας, με δείκτη γήρανσης 1,67, έναντι 1,34 για τη Χώρα. Σε όλες τις Περιφερειακές ενότητες το ποσοστό ηλικιωμένων υπερβαίνει το 20%, με μεγαλύτερο ποσοστό η Π.Ε. Αρκαδίας (25,37% και δείκτη γήρανσης 1,95) και με το μικρότερο ποσοστό η Π.Ε. Κορινθίας (20,86% και δείκτη γήρανσης 1,41).

Παράλληλα, το 2010 ο συνολικός αριθμός καταγεγραμμένων συνταξιούχων στην Περιφέρεια, σύμφωνα με τη μελέτη «Η νέα οικονομική γεωγραφία της Πελοποννήσου» (Βαϊτσος, Μισσός, 2013), ανερχόταν σε 178.704 άτομα αντιπροσωπεύοντας το 7,9% των συνταξιούχων της Χώρας, ή το 30,71% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Η μέση βασική σύνταξη κινείται σε χαμηλά επίπεδα, κάτω από την τιμή του βασικού μισθού, επηρεάζοντας αντίστοιχα και το επίπεδο διαβίωσης των συνταξιούχων της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Οι ρυθμίσεις και αναπροσαρμογές που συντελέστηκαν στις συντάξεις προκάλεσαν σημαντική μείωση των συνολικών εισοδηματικών εισροών στην οικονομία της Πελοποννήσου, προκαλώντας αντίστοιχες υφεσιακές πιέσεις στην Περιφέρεια. Παράλληλα και κυρίως, τα ηλικιωμένα άτομα, που αποτελούν κατά βάση τους συνταξιούχους, έχουν επιβαρυνθεί από τις περικοπές των συντάξεων, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν πρόβλημα φτώχειας και να αποκλείονται από αγαθά και υπηρεσίες.

Οικονομικές επιδόσεις / παραγωγική δομή

Εξέλιξη του ΑΕΠ και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, κατά το διάστημα μεταξύ των ετών 2005 και 2008, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε ΜΑΔ) της Περιφέρειας, με μικρή πτώση το 2008, σημείωσε αύξηση κατά περίπου 10,7%, ποσοστό που υπολείπεται σημαντικά του ποσοστού αύξησης του ΑΕΠ της Χώρας, το οποίο κατά το ίδιο διάστημα αυξήθηκε περίπου κατά 15%. Επίσης, η πτώση του ΑΕΠ της Περιφέρειας άρχισε να μειώνεται από το 2008, ενώ της Χώρας αυξήθηκε κατά το έτος αυτό.

Αντίστοιχα, η εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Πελοποννήσου σημειώνει αυξητική πορεία με βραδύτερους ρυθμούς, σε σχέση με την εξέλιξη του εθνικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Πελοποννήσου κατά την περίοδο 2005-2007 αυξήθηκε κατά περίπου 11%, έναντι ίσου ποσοστού αύξησης για τη Χώρα. Στη συνέχεια, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας μειώνεται στα 13,4% από το 2007 μέχρι και το 2011, ενώ της Χώρας μειώθηκε κατά 11%, αφού όμως το 2008 παρουσίασε αύξηση έναντι του 2007.

Τα παραπάνω στοιχεία του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου, λαμβανομένης υπόψη και της πληθυσμιακής μείωσης, δείχνουν την υστέρηση ανάπτυξης της Περιφέρειας Πελοποννήσου έναντι του μέσου όρου της Χώρας,

αλλά και της εντονότερες αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Η όποια εξέλιξη του ΑΕΠ και κυρίως του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, το οποίο είναι ο βασικός δείκτης σύγκρισης των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οφείλεται κυρίως σε δύο νομούς (Αρκαδίας και Κορινθίας, κυρίως στο νομό Κορινθίας), όπου εκεί λειτουργούν μονάδες υπερτοπικής εμβέλειας (ΔΕΗ Μεγαλόπολης στην Αρκαδία και Διυλιστήρια Κορίνθου, στο νομό Κορινθίας) παράγοντας ΑΕΠ με μικρές έως ελάχιστες διασυνδέσεις με τις αντίστοιχες τοπικές κοινωνίες / οικονομίες και με την Περιφερειακή οικονομία στο σύνολό της. Ως εκ τούτου, σε μεγάλο βαθμό η όποια σύγκριση της οικονομίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου προς το μέσο όρο της Χώρας, ή / και προς τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 27, είναι ονομαστική και όχι πραγματική, αφού τόσο οι υπόλοιποι τρεις νομοί υστερούν σημαντικά σ' αυτό το δείκτη ανάπτυξης, αλλά και σε άλλους αναπτυξιακούς δείκτες, όπως οι δημογραφικοί που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα. Η απόκλιση δε της πραγματικής ανάπτυξης από τον μέσο όρο της Χώρας και της Ε.Ε. των 27, για τον παραπάνω λόγο είναι πολύ μεγαλύτερη στην πραγματικότητα.

Διάρθρωση και εξέλιξη της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας

Σε σχέση με την τομεακή διάρθρωση της παραγωγής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, ο πρωτογενής τομέας της Περιφέρειας το έτος 2011 συμβάλει στη διαμόρφωση της συνολικής Περιφερειακής ΑΠΑ κατά 7,10%, έναντι 3,4% του αντίστοιχου ποσοστού για το σύνολο της Χώρας. Τα παραπάνω ποσοστά εμφανίζονται μειωμένα σε σχέση με το 2005, έτος κατά το οποίο η ΑΠΑ του πρωτογενή τομέα αντιπροσώπευε το 4,9% της συνολικής εθνικής ΑΠΑ και το 10,2% της ΑΠΑ της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Αντίστοιχα μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου στο σύνολο του πρωτογενή τομέα της Χώρας, με δεδομένο ότι το έτος 2011 συμβάλει κατά 9,07% στη διαμόρφωση της ΑΠΑ του πρωτογενούς τομέα της Χώρας, έναντι 9,21% το 2005.

Ο δευτερογενής τομέας το 2011 συμβάλει κατά 24,36% στη διαμόρφωση της συνολικής ΑΠΑ της Περιφέρειας, ενώ στη Χώρα το ποσοστό αυτό είναι μικρότερο, καθώς φθάνει το 15,8%. Το ύψος του ποσοστού αυτού στην Περιφέρεια οφείλεται κυρίως στη λειτουργία των δύο μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Αρκαδία (Μεγαλόπολη) και των διυλιστηρίων στην Κορινθία, όπου παράγεται αθροιστικά περίπου το 65% της δευτερογενούς παραγωγής της Περιφέρειας. Κυρίαρχη δραστηριότητα του δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια, είναι η μεταποίηση, η οποία συμβάλλει κατά 56,4% στη συνολική ΑΠΑ του δευτερογενή τομέα το 2011, αυξανόμενη διαχρονικά από το 2005, έτσι ώστε να παρουσιάζει μεταβολή μεταξύ του έτους 2011 και 2005, κατά 13%, παρά τη σημαντική μείωση

το έτος 2011 έναντι του 2010, λαμβάνοντας όμως υπόψη τις δυο υπερτοπικές δραστηριότητες, της παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στη Μεγαλόπολη και τα διυλιστήρια στην Κόρινθο. Στο σύνολό της η Περιφέρεια Πελοποννήσου παρήγαγε το 6,6% της ΑΠΑ του δευτερογενή τομέα της Χώρας το 2011, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το έτος 2005 ήταν 5,9%, γεγονός που καταδεικνύει ότι ο δευτερογενής τομέας της Περιφέρειας Πελοποννήσου εξελίσσεται αρνητικά σε σχέση με τον δευτερογενή τομέα της Χώρας, αν εξαιρεθούν οι δυο προαναφερόμενες δραστηριότητες, οι οποίες κυριαρχούν στον δευτερογενή τομέα της Περιφέρειας.

Η συμβολή του τριτογενή τομέα στην συνολικά παραγόμενη ΑΠΑ της Περιφέρειας, ανέρχεται στο 68,5% το 2011, έναντι 63,5% το 2005, ενώ σε επίπεδο Χώρας τα αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής, ανέρχονται σε 80,8% για το έτος 2011 και σε 75,4% το έτος 2005. Χαρακτηριστική είναι η υστέρηση του τριτογενή τομέα στην Πελοπόννησο, καθώς η σχετική παραγόμενη ΑΠΑ αντιστοιχεί στο 3,7% της ΑΠΑ του τριτογενή τομέα της Χώρας, ενώ παράλληλα το 2011 παρουσιάζει μείωση έναντι του έτους 2009 και η όποια αυξημένη συμμετοχή της στην συνολική ΑΠΑ της Περιφέρειας οφείλεται στην πτώση της ΑΠΑ του δευτερογενή και του πρωτογενή τομέα.

Οι δραστηριότητες οι οποίες διαμορφώνουν την ΑΠΑ του τριτογενή τομέα είναι το Εμπόριο / Σίτιση / Καταλύματα, η Δημόσια Διοίκηση και εν γένει ο Δημόσιος Τομέας, καθώς και η Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας. Οι τρεις αυτές κατηγορίες δραστηριοτήτων δημιουργούν το 79% της ΑΠΑ του τριτογενή τομέα το έτος 2011, με την πρώτη θέση να καταλαμβάνουν η πρώτη κατηγορία (31%), τη δεύτερη ο δημόσιος τομέας (26% περίπου) και την τρίτη η διαχείριση ακίνητης περιουσίας (23% περίπου).

Διαχρονικά από το 2005 μειώνεται η συμμετοχή του εμπορίου / τουρισμού και αυξάνεται η συμμετοχή των δύο άλλων κατηγοριών δραστηριοτήτων, γεγονός που δείχνει ότι και ο τριτογενής τομέας της Περιφέρειας Πελοποννήσου στηρίζεται σε μη παραγωγικές δραστηριότητες, οι οποίες «προσβάλλονται» άμεσα αρνητικά από την οικονομική κρίση και ύφεση στη Χώρα και σύμφωνα με τις διαρθρωτικές προσαρμογές που θεσμοθετούνται.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα και με την προηγούμενη περιγραφή της τομεακής και κλαδικής κατανομής της ΑΠΑ, αλλά και από την περιγραφή της τομεακής απασχόλησης, διαπιστώνεται ότι η οικονομία της Περιφέρειας Πελοποννήσου διατηρεί κατά ένα σημαντικό βαθμό τον αγροτικό της χαρακτήρα, χωρίς να εξελίσσεται το παραγωγικό της πρότυπο προς τον τομέα των παραγωγικών υπηρεσιών, ενώ φθίνει διαχρονικά με εντονότερους ρυθμούς ο πρωτογενής τομέας και έτσι αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα με αργούς ρυθμούς ο δευτερογενής, χωρίς να διαχέει ανάλογα αναπτυξιακά αποτελέσματα στον κοινωνικο-οικονομικό ιστό της Περιφέρειας, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν.

Παραγωγικότητα της Εργασίας

Η παραγωγικότητα είναι μια σύνθετη έννοια, η οποία «ενσωματώνεται» και στους δύο βασικούς συντελεστές παραγωγής (κεφάλαιο και εργασία), αλληλοσυνδεόμενη και αλληλοεπηρεάζοντας άρρηκτα την αποδοτικότητα των δύο αυτών βασικών συντελεστών παραγωγής. Λαμβάνοντας ως σταθερά την παραγωγικότητα του κεφαλαίου, η παραγωγικότητα της εργασίας εκφράζεται κατά ένα τρόπο από το παραγόμενο ΑΕΠ ανά απασχολούμενο.

Με αυτά ως δεδομένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, διαπιστώνεται ότι το επίπεδο παραγωγικότητας σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27, (το 78,15%) και πολύ χαμηλότερη από εκείνη στη χώρα, (το 75,89%), οφειλόμενη κατά κύριο λόγο στη διάρθρωση της ΑΠΑ και της απασχόλησης ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, όπου στην Πελοπόννησο υπερτερούν ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας, οι οποίοι εμφανίζουν χαμηλή παραγωγικότητα (ιδιαίτερα ο πρωτογενής) έναντι του τριτογενούς, ο οποίος εμφανίζει υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας.

Έρευνα / Καινοτομία

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι μία από τις λιγότερο δυναμικές ελληνικές περιφέρειες στην έρευνα και ανάπτυξη (ΕΤΑΚ) και την καινοτομία, γεγονός που σημαίνει ότι θα πρέπει να καταβάλλει σημαντικότερη προσπάθεια στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι για την νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020. Λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική απόδοση της Περιφέρειας στην καινοτομία, ο Ευρωπαϊκός Πίνακας Περιφερειακής Καινοτομίας κατατάσσει την Πελοπόννησο (ομαδοποιημένη στην ευρύτερη περιοχή της Κεντρικής Ελλάδας) ως περιορισμένης - μεσαίας μαζί με όλες τις άλλες ελληνικές περιφέρειες εκτός της Αττικής.

Οι δραστηριότητες ΕΤΑΚ στην Πελοπόννησο προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από τον δημόσιο τομέα και ειδικότερα το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (ΠΠ). Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δραστηριοποιείται σε πέντε νομούς της περιοχής, με στόχο την αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας. Ωστόσο, λόγω των πρόσφατων μακροοικονομικών πιέσεων και διαρθρωτικών αλλαγών στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης περαιτέρω ανάπτυξη του στον τομέα ΕΤΑΚ είναι αυτή τη στιγμή υπό αμφισβήτηση. Εκτός του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, η περιοχή φιλοξενεί το ΤΕΙ της Πελοποννήσου, τοπικό γραφείο του ΕΛΚΕΘΕ στην Καλαμάτα και 3 Κέντρα Εφαρμογής Αγροτικής Έρευνας του ΕΘΙΑΓΕ στην Αργολίδα, Αρκαδία και Μεσσηνία καθώς και το Ινστιτούτο Περιβαλλοντικής Βιοτεχνολογίας στην Καλαμάτα.

Υπάρχει ένα σημαντικό κενό μεταξύ της ΕΕ27 και του εθνικού μέσου όρου όσον αφορά τις δαπάνες ΕΤΑΚ. Αυτό είναι εν μέρει το αποτέλεσμα της περιορισμένης ζήτησης από τη βιομηχανία, αντανακλώντας τη χαμηλή-μέσης δομής τεχνολογία και τα χαμηλά επίπεδα της εξωστρέφειας.

Η γειτνίαση της Πελοποννήσου με την Αττική και τη Δυτική Ελλάδα, όπου φιλοξενείται μεγάλος αριθμός ερευνητικών ιδρυμάτων και ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οδηγεί πολλές περιφερειακές επιχειρήσεις να αναζητήσουν συνεργασίες με αυτούς τους αναγνωρισμένους φορείς έξω από την περιοχή. Ως αποτέλεσμα, την περίοδο 2000-2008, η Πελοπόννησος συμμετείχε με ποσοστό μόλις 1,6% στην Εθνική Δαπάνη για Έρευνα και Τεχνολογία/Καινοτομία, ενώ η περιφερειακή δαπάνη στον τομέα αποτελούσε μόνο το 0,2% του περιφερειακού ΑΕΠ. Η συμβολή του ιδιωτικού τομέα στις ανωτέρω τάσεις είναι ελάχιστη.

Δραστηριότητες κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, είναι επουσιώδεις σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ το 2012 το ποσοστό απασχολούμενου ανθρώπινου κεφαλαίου σε ερευνητικές δραστηριότητες αποτελούσε το 9,9% του εργατικού δυναμικού της περιοχής, ποσοστό πολύ χαμηλότερο της ΕΕ27 (18,9%) αλλά και του εθνικού μέσου όρου (16,2%) κατά μέσο όρο. Το ίδιο έτος, το 3,5% των ελληνικών ανθρώπινων πόρων απασχολούμενων στον Επιστημονικό-Τεχνολογικό Τομέα συγκεντρώθηκε στην περιοχή. Ανάλογη είναι και η συγκέντρωση των ερευνητών στην Περιφέρεια, αντιπροσωπεύοντας 2,1% του συνόλου των ερευνητών στη χώρα και 0,1% των ερευνητών ιδιωτικού τομέα (2005). Την περίοδο 2006-2010, οι ερευνητές της περιοχής συμμετείχαν σε 428 δημοσιεύσεις με ένα κανονικοποιημένο δείκτη απήχησης 0,92.

Η απότομη πτώση των ιδιωτικών επενδύσεων έχει προκαλέσει περαιτέρω μείωση των ήδη χαμηλών επιπέδων ιδιωτικών επενδύσεων στην ΕΤΑΚ. Αν και δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες ΕΤΑΚ για όλες τις ελληνικές Περιφέρειες, η μειωμένη ρευστότητα του ιδιωτικού τομέα και η περιορισμένη χρηματοδότηση που παρέχεται από τον τραπεζικό τομέα για τις ιδιωτικές επενδύσεις εμποδίζουν την κινητοποίηση των πόρων για καινοτόμες επιχειρήσεις. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμα και επιτυχημένες προτάσεις σε προγράμματα ΕΤΑΚ λαμβάνουν χρηματοδότηση με μερικές φορές σημαντικές καθυστερήσεις.

Κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου 2007-2013 η Πελοπόννησος συμμετείχε σε μόνο 23 έργα έρευνας και καινοτομίας συνολικής δημόσιας χρηματοδότησης € 4,4 εκ.

Χαρακτηριστικό είναι ότι, με τον Ευρωπαϊκό Περιφερειακό Πίνακα Αποτελεσμάτων για την καινοτομία (Regional Innovation Scoreboard) του έτους 2006, η Περιφέρεια Πελοποννήσου κατατάσσεται στην 8η θέση μεταξύ των δεκατριών (13)

ελληνικών Περιφερειών και στην 199η θέση μεταξύ των 207 περιφερειών της ΕΕ25, ως προς τον «Φανερό Περιφερειακό Συνοπτικό Δείκτη Καινοτομίας» ή «σύνθετο δείκτης καινοτομίας», με τιμή 0,10, όταν η αντίστοιχη τιμή του δείκτη για την Ε.Ε. είναι 0,55. Ο δείκτης αυτός συντίθεται από επί μέρους δείκτες οι οποίοι στη Περιφέρεια παίρνουν αντίστοιχα τις εξής τιμές: άνθρωποι πόροι επιστήμης και τεχνολογίας: 67, δια βίου μάθηση: 13, μεταποίηση υψηλής τεχνολογίας: 15, υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας: 22, δημόσια Ε & Α: 3, ιδιωτική Ε & Α: 3, διπλώματα ευρεσιτεχνίας: 3.

Χωρικές διαφοροποιήσεις/ ανισότητες

Όπως αναφέρεται στο αντίστοιχο κεφάλαιο/ ενότητα 4 του σχεδίου του ΠΕΠ Πελοποννήσου 2014-2020, κύριο χαρακτηριστικό της χωροταξικής διάρθρωσης και της χωρικής οργάνωσης της Περιφέρειας Πελοποννήσου αποτελεί ο αναπτυξιακός δυϊσμός της, ο οποίος εκφράζεται με τις διαφοροποιήσεις σημαντικών αναπτυξιακών στοιχείων, αφ' ενός σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων, αφ' ετέρου σε μικρότερα χωρικά ή διοικητικά επίπεδα εντός της κάθε Περιφερειακής Ενότητας. Οι πρώτες σημαντικές διαφοροποιήσεις, δηλαδή ένα μέρος του δυϊσμού, αναφέρονται σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων, σε σχέση με τη διάρθρωση της παραγωγής ΑΠΑ, παρατηρώντας ότι:

α) Στις δύο περιφερειακές ενότητες (Αρκαδία και Κορινθία), κυρίαρχο ρόλο στη δημιουργία προϊόντος, διαδραματίζει ο δευτερογενής τομέας, με πολύ μικρή συμμετοχή ο πρωτογενής και σχετικά χαμηλή συμμετοχή ο τριτογενής.

β) Στις δύο άλλες Περιφερειακές Ενότητες (Αργολίδα και Λακωνία), φαίνεται ένας σχετικά διογκωμένος πρωτογενής τομέας, με σχετική ισορροπία μεταξύ δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα στην Αργολίδα, ενώ στη Λακωνία ο δευτερογενής τομέας είναι πολύ ισχνός και έτσι είναι πολύ υψηλή η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα.

γ) Τέλος, η Περιφερειακή Ενότητα Μεσσηνίας στηρίζεται κατά βάση στον τριτογενή και δευτερογενή τομέα, με κάποια παρουσία και του πρωτογενή τομέα.

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις, στη διάρθρωση της παραγωγής μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων, προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τις διαφοροποιήσεις σε κατά κεφαλήν ΑΕΠ, κυρίως λόγω των μεγάλων διαφορών στην παραγωγικότητα μεταξύ των τριών τομέων. Έτσι, η Π.Ε. της Λακωνίας έχει το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, με πολύ υψηλότερο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Π.Ε. Κορινθίας και Αρκαδίας και ένα μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ οι Π.Ε. Αργολίδας και Μεσσηνίας.

Σημείωση

Έχει προαναφερθεί ότι το αυξημένο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των Π.Ε. Κορινθίας και Αρκαδίας οφείλεται στις υπερτοπικής εμβέλειας παραγωγικές μονάδες του δευτερογενή τομέα, οι οποίες δεν διαχέουν την ανάλογη ανάπτυξη στον κοινωνικοοικονομικό ιστό των δύο αυτών περιφερειακών ενοτήτων.

Αυτές δε οι διαφοροποιήσεις στη παραγωγική δομή μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων της Πελοποννήσου, συμβάλουν σε σημαντικό βαθμό στις επιπτώσεις της κρίσης της οικονομίας τόσο σε σχέση με την εξέλιξη του ΑΕΠ και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των ετών 2008 και 2011, όσο και σε σχέση με την εξέλιξη της ανεργίας, όπως φαίνεται στα διαγράμματα 1-3 που ακολουθούν.

Αντίστοιχες όμως διαφοροποιήσεις μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων ,συνδεδεμένες με την παραγωγική διάρθρωση, παρατηρούνται και στα πληθυσμιακά/ δημογραφικά χαρακτηριστικά, με έντονη πληθυσμιακή μείωση στις Π.Ε. Αργολίδας, Αρκαδίας και Λακωνίας, αφού, όπως προαναφέρθηκε, οι ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες της ΔΕΗ στη Μεγαλόπολη δεν επηρεάζουν σημαντικά τον κοινωνικοοικονομικό ιστό της Π.Ε. Επίσης, τόσο η Π.Ε. Αρκαδίας όσο και αυτή της Λακωνίας παρουσιάζουν πολύ υψηλό δείκτη γήρανσης.

Φαίνεται λοιπόν, ότι οι δύο Περιφερειακές Ενότητες (Αρκαδίας και Λακωνίας) αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα διαρθρωτικά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, με κάποια ισορροπία και εξ αυτού ανθεκτικότητα στις Π.Ε. Αργολίδας και Μεσσηνίας, ενώ η Π.Ε. Κορινθίας παρά το ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν ανταποκρίνεται απόλυτα στο επίπεδο ανάπτυξης της περιοχής, εν τούτοις παρουσιάζει συνολικά πιο θετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά.

Πέραν όμως, αυτών των διαφοροποιήσεων και ανισοτήτων μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων, παρατηρούνται αντίστοιχες διαφοροποιήσεις και ανισότητες εντός των Περιφερειακών Ενοτήτων με πρώτο ειδοποιό χαρακτηριστικό το επίπεδο φτώχειας σε σχέση με το βαθμό αστικοποίησης. Συγκεκριμένα:

α) Στις πυκνοκατοικημένες περιοχές (αστικά κέντρα), ενώ το μέσο διαθέσιμο εισόδημα είναι χαμηλό, εν τούτοις το ποσοστό του πληθυσμού που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας, είναι χαμηλότερο τόσο από εκείνο των ημιαστικών κέντρων, όσο και από εκείνο της υπαίθρου (αραιοκατοικημένες περιοχές).

β) Αντίθετα, ενώ στην ύπαιθρο (αραιοκατοικημένες περιοχές) το μέσο διαθέσιμο εισόδημα είναι σχετικά υψηλό (υψηλότερο από εκείνο των αστικών/ημιαστικών κέντρων), το ποσοστό του πληθυσμού που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας, είναι πολύ υψηλό, φαινόμενο που καταδεικνύει μεγάλη ανισοκατανομή του εισοδήματος.

γ) Τέλος στην πλέον δυσμενή θέση ως προς το εισοδηματικό κριτήριο είναι τα ημιαστικά κέντρα, ήτοι οι περιοχές με ενδιάμεση πυκνότητα, οι οποίες έχουν χαμηλό μέσο διαθέσιμο εισόδημα και ταυτόχρονα συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας.

Εκτός από αυτή τη γενική/ οριζόντια κατηγοριοποίηση των περιοχών της Περιφέρειας Πελοποννήσου σε σχέση με την πληθυσμιακή πυκνότητα/ αστικοποίηση και των φαινομένων φτώχειας, παρουσιάζονται θύλακες φτώχειας εντός κάθε μιας Περιφερειακής ενότητας, οι οποίοι εμφανίζουν ταυτόχρονα πολύ δυσμενή δείκτη φτώχειας, υψηλό δείκτη γήρανσης και πολύ χαμηλό δείκτη αντικατάστασης.

Σημείωση:

Όλα τα παραπάνω στοιχεία φτώχειας αναφέρονται στη μελέτη «Ολοκληρωμένη προσέγγιση στη Χωρική Ανάπτυξη» Ενότητα 3.4 (ΕΥΣΣΑΑΠ/ BCS, Νοέμβρης 2013)

Τέτοιες περιοχές , ανά Περιφερειακή Ενότητα είναι οι εξής:

i) Περιφερειακή Ενότητα Αργολίδας

- Αχλαδόκαμπος
- Λύρκεια

ii) Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας

- Βλαχοκερασία
- Δάρα
- Κανδήλα
- Καστρί
- Κολλίνες
- Κοντοβάζαινα
- Νεσάνη

iii) Περιφερειακή Ενότητα Κορινθίας

- Γκούρα

- Καλλιανοί
- Κλημέντιο
- Σούλι

iv) Περιφερειακή Ενότητα Λακωνίας

- Βρέσθυνα
- Γεράκι
- Νιάτα
- Ριχέα

v) Περιφερειακή Ενότητα Μεσσηνίας

- Αριστομένης
- Καρδαμύλη
- Κορώνη
- Οιχαλία

Όλες οι παραπάνω διαφοροποιήσεις οφείλονται εν πολλοίς σε γεωφυσικά/μορφολογικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, τα οποία σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζουν και το παραγωγικό προφίλ των συγκεκριμένων περιοχών.

